

ביאורים

ביסוד כל פעולה של אדם בעולם יש מחשבה הקודמת לה. מחשבותיו של האדם הן המניעות אותו בכל מעשיו ובכל פעולותיו והן גם קובעות את הצורה ואת האופי של מעשים אלה. מחשבה טובה תביא למעשים טובים ומחשבה רעה תביא את ההיפך, חלילה. המחשבה גם נותנת ערך למעשה. דהיינו, שני אנשים יכולים לעשות מעשה זהה אך ערך המעשה של כל אחד מהם יהיה שונה באופן מהותי, כיוון שהמחשבה העומדת ביסודו שונה. בנוסף להשפעת המחשבה על מעשיו של האדם, היא משפיעה גם על אישיותו של האדם ועל העולם הרוחני שלו, ומעוררת אצלו מחשבות נוספות כדוגמת אותה מחשבה.

הרב קוק מוסיף שמחשבתו של האדם משפיעה לא רק על עצמו אלא גם על העולם כולו. ישנה חוקיות פנימית במציאות שכל התרחשות ושינוי במצב הרוחני של האדם, מעוררים את כוחות העולם לטוב או לרע.

מכל הנאמר לעיל אפשר ללמוד על החשיבות הגדולה של כל מחשבה טובה, ואפילו היא קטנה, המתעוררת באדם. אך צריך להשתמש בהתעוררות זו של תשובה כמונוף לשינוי גדול יותר ורחב יותר של האדם. לכן כאשר מתעוררת באדם מחשבת התשובה הוא צריך לחזור ולאחוז באמצעותה בתורה ובעבודת ה'. בנוסף, על האדם לחזק את ההתעוררות הזו של התשובה והתיקון ולגדל אותה, בין השאר מתוך לימוד ספרי מוסר. מטרת לימוד ספרי המוסר היא לחזק את האדם בתשובה ולקדם אותו למדרגות גבוהות יותר בעבודת ה'. לשם כך האדם צריך להיות מודע למדרגה הנוכחית שלו ולסגנון המתאים לו. כאשר אין מודעות זו, האדם עלול ללמוד דברים שאינם מתאימים לו ולפעול בדרכים שאינן נכונות לו וכך להגיע לידי הרגשת עצבות וייאוש.

הרחבות

• מה עושים עם עבירות שקשה לשוב עליהן?

בְּדָבָרִים שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְתַקֵּן אוֹתָם בְּמַחְשָׁבָה כִּי אִם בְּמַעֲשֵׂה. בספר חובות הלבבות כתב, שגם בדברים שיש בעיה מעשית לתקנם, אם ישוב האדם בלב שלם לקב"ה, הקב"ה יסובב שהחטא יתוקן: "...כשיקבל עליו גדרי התשובה בכל תנאיה, אשר בכחו ויכלתו מהם, הבורא מקל עליו תשובתו, ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו... ואם הוא מצד אונאה וגזל בממונות, יתן לו האל ממון ויפרענו לחברו... ואם ירחק ממנו העשוק, יזמין הבורא התקבצם, עד שיכנע לפניו העושק וימחל לו. ואם לא ידע האנשים העשוקים ומספר הממון אשר עשק, יפיק אותו האל להוציא ממנו בתועלות כוללות, כבנין גשר וחפור בארות, יהנו מהם בני אדם... עד שתהיה תועלתו כוללת מי שעשק ומי שלא עשק" [שער ז פרק י].

• חשיבות הלימוד בספרי מוסר

אֵל יִנַּח יָדוֹ מִמָּה שְׁמַתְעוֹרֵר עַל יְדֵי הַסְּפָרִים. כתב החיי אדם: "ופשיטא שהוא חוב גמור על כל אדם שילמוד בכל יום בספרי היראה אם מעט ואם הרבה, שהוא יותר חיוב מכל לימודיו. ואפילו אם יתבטל על ידי זה מלימוד פרק משניות או שאר לימוד, כי מה ה' אלקיך מבקש ממך כי אם ליראה אותו. וכדאיתא במשנה [אבות ג יז] 'אם אין יראה אין תורה', כי מה תועיל לו התורה אם אין דעתו לקיים" [כלל קמג א]. ובמשנה ברורה הביא בשם האר"י והגר"א "שחיוב ללמוד בספרי מוסר כל השנה" [סימן תרג סעיף קטן ב].

שאלות לדין

- מהם החסרונות שקיימים בתשובה מיראה?
- האם יש הבדל בין ספרי מוסר לספרי אמונה? אם כן מהו?

י.ד. גם בְּדָבָרִים שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְתַקֵּן אוֹתָם בְּמַחְשָׁבָה כִּי אִם בְּמַעֲשֵׂה, כְּמוֹ בֵּין אֲדָם לְחַבְרֹו, מִכָּל מְקוֹם אֵין לְשַׁעֵר אֶת הַגְּדֹל שְׂיִישׁ בְּכָל הַרְהוּר שֶׁל תְּשׁוּבָה, אֶפְלוּ כִּשְׁהוּא בָּא מִצַּד יְרָאָה פְּשׁוּטָה, יְרָאָת הַעֲנֵשׁ, מִפְּנֵי שְׁכָל מִדָּה קְטַנָּה שֶׁבְּקִטְנוֹת גּוֹרְמֹת לְעוֹרֵר בְּנַפְשׁ וּבְעוֹלָם אֶת הַמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת וְהַגְּדוֹלוֹת, וְאוֹר קִדְשׁ מְאוֹר פְּנֵי עֵלְיוֹן מוֹפִיעַ בְּכָל זֵיו בְּהַדָּר אֶהְבָּה וּבְנִעַם ד' עַל יְדֵי כָּל מַחְשָׁבָה הַנּוֹטָה לְטוֹבָה, וְאֶפְלוּ אִם יֵשׁ בָּהּ סִיגִים רַבִּים, הַחֵן הַפְּנִימִי שֶׁלָּהּ, הַקִּדְשׁ הַיְסוּדִי שֶׁבְּתוֹכָהּ - זֶהוּ שְׁנֵה כָּל עֲשֵׁר, וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשּׁוּ בָּהּ.

טו. אָף עַל פִּי שֶׁהֶעֱצָבוֹן וְהִפְחַד בָּא מִפְּנֵי בְּטוּל תּוֹרָה וּמִפְּנֵי הַעוֹנוֹת כְּלָם, מִכָּל מְקוֹם, חִיפּוֹשׁ הַמִּידָה תִּכְרַךְ כְּשֶׁמְהַרְהֵרִין בְּתְשׁוּבָה, הַרִי הַכָּל מִתְהַפֵּךְ לְטוֹבָה, וּצְרִיכִין מִיָּד לְהִתְחַזֵּק בְּאִמּוֹץ בְּטוֹחֹן בְּחֶסֶד עֵלְיוֹן בְּרוּךְ-הוּא, וְלֶאֱחֹז בְּתוֹרָה וּבְעִבּוּדָה, כָּל אֶחָד כְּפִי מִדְּתוֹ. וְאִם לְפַעְמִים יְרָאָה לוֹ, שֶׁהַמִּדָּה הַמְּתַעוֹרֶרֶת עַל יְדֵי הַקְּרִיאָה בְּסִפְרִים מַעֲנִינֵי הַמוֹסֵר וְהַיְרָאָה אֵינָה לְפִי מִדְּתוֹ, יִתְבּוֹנֵן וְיִחְקֹר עַל מִדְּתוֹ מֵהַיָּא, וְיִתְחַזֵּק וְיִתְאַמֵּץ בְּיַחֲד בְּמִדְּתוֹ הַעֲצִמִית, וְגַם מִזָּה אֵל יִנַּח יָדוֹ מִמָּה שְׁמַתְעוֹרֵר עַל יְדֵי הַסְּפָרִים, וְאָף עַל פִּי שֶׁקָּטָן מְאֹד הוּא צַד הַתְּפִיסָה שֶׁלוֹ בְּעִנְיָנִים שְׂאִינָם כָּל כֹּה שְׂיָכִים לוֹ, מִכָּל-מְקוֹם כָּל מְדַרְגוֹת הַטוֹב וְהַקִּדְשׁ צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת מְקִשְׁרוֹת זֶז עִם זֶז, וְיִחַד כְּלָן יַעֲשֵׂה חֲטִיבָה אַחַת לְהֵאִיר עֵלְיוֹ אוֹר ד' וְתוֹרָתוֹ הַעֲלִינָה בְּנִעַם ד' וְטוֹבוֹ.

טז. יֵשׁ שְׂאֲדָם קוֹרָא בְּסִפְרִים מַעֲנִינֵי מַעֲלוֹת שֶׁל קִדְשָׁה, וּנְפִשׁוֹ מִצְטַעֶרֶת וּמְתַמּוֹגֶגֶת בְּקִרְבּוֹ. צְרִיף הוּא לְהַפְרִיד אֶת הַצֶּעֶר לְחֻלְקֵיו, וְיִמְצָא שְׂיִישׁ לְפַעְמִים שֶׁחֲלַק אֶחָד מִמּוֹנוֹ הוּא שְׁמִצְטַעֵר עַל שֶׁהַמְּדַרְגָּה הַטוֹבָה הַזֹּאת הִיא רְחוּקָה מִמּוֹנוֹ בְּעוֹנוֹתָיו, וְצְרִיף הוּא לְהִתְחַזֵּק בְּתְשׁוּבָה לְבָא לְמִדָּה הַעֲלִינָה הַיָּא, וְעַם זֶה יִתְכַּן שְׂיִישׁ בְּאוֹתָהּ מִדָּה חֲלַק שֶׁהוּא פְּחוּת מְעַרְכוֹ, וְהוּא מִצְטַעֵר מִהַהֲצַטְמָצְמוֹת שֶׁנִּפְשׁוֹ נוֹטָה לְהַצְטַמָּצֵם בְּתוֹף הַקְּטַנּוֹת הַמְּמַזְגָּת בְּמִדָּה הַטוֹבָה הַיָּא. וְצְרִיף הוּא לְבַרֵּר לְעִצְמוֹ עַד פְּמָה יֶאֱשֵׁר בְּאִמְתָּ שְׂיִיחַק מִזֵּו הַמִּדָּה, וְעַד פְּמָה אֲשֶׁרוֹ תְּלוּי בְּשִׁמְרָה שֶׁלֹּא לְהַשְׁאֵר בְּצַמְצוּמָה כִּי אִם לְעֵלוֹת לְמַעְלָה מִמִּדְּתָהּ, "מַעֲלִין בְּקִדְשׁ".

גודל הרהור
התשובה

חיפוש המידה

סוגי הצער
במעלות
הקדושה